

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-44>

УДК 658.1

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

A CONCEPTUAL APPROACH TO THE FORMATION OF AN EFFECTIVE SYSTEM OF FINANCIAL DIAGNOSTICS OF AN ENTERPRISE

Дмитренко Дмитро Миколайовичкандидат економічних наук, генеральний директор,
ТОВ «Ріаліті»ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6977-0306>Dmytrenko Dmytro
"Reality" LLC

У статті обґрунтована необхідність застосування системного підходу при формуванні ефективної фінансової діагностики діяльності підприємства. Доведено, що системність фінансової діагностики діяльності підприємства передбачає діагностику наявного фінансового стану підприємства і створення на основі фінансової діагностики скоригованої системи управління досягненням поставлених цілей підприємства. Автором запропоновано концептуальний підхід до формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства, який синтезує мету, завдання, принципи, методи і процедури фінансової діагностики. Реалізація запропонованого концептуального підходу буде сприяти оптимізації фінансових процесів на підприємстві, формуванню ефективної структури системи управління фінансовою діяльністю підприємства та забезпечувати підвищення швидкості та якості прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: концептуальний підхід, фінансова діагностика, діяльність підприємства, методи фінансової діагностики, процедури фінансової діагностики.

The article substantiates the need to apply a systematic approach to the formation of an effective financial diagnostics of enterprise activities, which allows to organize tactical and strategic financial problems in order to structure them, identify interrelations and identify factors that influence their solution. It is proved that the systemic financial diagnostics of enterprise activity envisages, on the one hand, diagnostics of the existing financial status of enterprise, and on the other hand, creation of an adjusted management system on the basis of financial diagnostics to achieve the set goals of enterprise. Formation of an effective system of financial diagnostics of enterprise activity on the basis of the principles proposed by the author forms it as a system of economic views of proactive management from the standpoint of the main directions, management cycle and functional subsystems. The author proposes a conceptual approach to formation of an effective system of financial diagnostics of enterprise activity, which synthesises the goal, tasks, principles, methods and procedures of financial diagnostics. The main goal of the financial diagnostics system is to increase the efficiency of managing the financial activities of the enterprise by comprehensively identifying financial problems based on their structuring and ordering, as well as choosing the optimal solution to problems and predicting the possibility of their appearance when developing measures aimed at preventing relevant problems in the future functioning of the enterprise. The methods of financial diagnostics, defined within the framework of the conceptual approach, provide a comprehensive identification of problems of management of financial activity of an enterprise for making sound management decisions to reduce the degree of their negative impact. The synthesis of the defined procedures of financial diagnostics allows to fully realise the goals and objectives of financial diagnostics, thereby ensuring the efficiency of the process of managing the financial activity of enterprise in an unstable economic environment. Implementation of the proposed conceptual approach will contribute to optimisation of financial processes at an enterprise, formation of an effective structure of the system of management of financial activity of an enterprise and ensure increase of speed and quality of managerial decision-making.

Keywords: conceptual approach, financial diagnostics, enterprise activity, methods of financial diagnostics, financial diagnostic procedures.

Постановка проблеми. Тенденція до збільшення фінансових проблем і внутрішніх суперечностей в управлінні діяльністю підприємства, складність і недостатня чіткість проблем на тлі динамічності факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, посилює їх комплексність, що виявляється в єдності економічних, соціальних, психологічних, управлінських та інших аспектів та зумовлює необхідність застосування системного підходу до формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства.

Як показує практика, для більшості вітчизняних підприємств характерна реактивна форма управління своєю фінансовою діяльністю, коли процес прийняття управлінських рішень є реакцією на поточні проблеми підприємства. При цьому підході до управління фінансовою діяльністю виникає низка проблем як усередині самого підприємства, так і за його межами у вигляді розбіжності цілей та інтересів стейкхолдерів, які мають пряме чи опосередковане відношення до підприємства. Тому визначальним моментом при формуванні ефективної системи фінансової діагностики підприємства в умовах трансформаційних змін є застосування системного підходу, який призначений для впорядкування тактичних та стратегічних проблем з метою їх структурування, визначення взаємозв'язків та виявлення факторів, що впливають на їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства присвятили роботи багатьох авторів: І. Заїчко [1; 2], А. Корбутяк [3], М. Бута [3], В. Лук'янова [4], О. Лабунець [4], Л. Олійник [5], О. Насібова [6], І. Івашкевич [6], С. Приймак [7], О. Волкова [7] та інші.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства, розглядається авторами, як ефективний інструмент виявлення фінансових проблем в діяльності підприємства, відсутньою залишається єдина думка авторів щодо системного врахування комплексу напрямів фінансової діагностики діяльності підприємства. Необхідність застосування системного підходу при формуванні ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства дозволить здійснювати на реальну оцінку поточного фінансового стану підприємства, виявляти, аналізувати та оцінювати напрями його розвитку, встановлювати джерела та причини виникнення негативних результатів

та небажаних тенденцій у функціонуванні підприємства, розробляти та приймати обґрунтовані та оптимальні управлінських рішень. Саме формування ефективної фінансової діагностики діяльності підприємства з позицій системного підходу, стане передумовою для досягнення сталого розвитку підприємством.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування концептуальний підхід до формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства, реалізація якого орієнтована на підвищення ефективності прийняття управлінських рішень стратегічного і тактичного характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правомірність застосування системного підходу до процесу формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства підтверджується системним уявленням самого об'єкта дослідження та його елементів. Звідси, системний підхід у діагностиці базується на представленні управління фінансовою діяльністю підприємства як складної системи, що характеризується, насамперед, різноманітністю та неоднорідністю складових елементів, численними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, що викликає різноманіття їхньої взаємодії, зміни складу та стану системи [1].

На системність діагностики управління фінансовою діяльністю підприємства вказує наявність таких специфічних елементів як об'єкт, суб'єкт і методи діагностики.

Об'єктом діагностики виступає як сукупність взаємозалежних підсистем, так і безпосередньо процес управління фінансовою діяльністю підприємства у цілому. Таке структурування не випадково, оскільки основним і найважливішим принципом проведення ефективної діагностики є раціональне виокремлення окремих, але взаємозалежних між собою підсистем, які у сукупності формують систему управління фінансовою діяльністю підприємства. Функціонування кожної підсистеми безпосередньо впливає на діяльність усієї системи, створюючи тим самим позитивний ефект синергії [6]. Таким чином, процес діагностування повинен здійснюватися не лише з позицій кожної окремої її підсистеми, але й усієї фінансової діяльності підприємства, беручи до уваги складні взаємозв'язки, що існують усередині системи та різнобічні її взаємодії з зовнішнім бізнес-середовищем.

Результативність системи фінансової діагностики діяльності підприємства невід'ємно пов'язана з чітким визначенням цілей, що стоять як перед самою системою, так і перед

кожною окремою її підсистемою, оскільки саме ціль є системотворчим, інтегруючим фактором, що поєднує окремі елементи та процеси у цілісний комплекс, який спрямований на досягнення результату.

Головною метою системи фінансової діагностики є підвищення ефективності управління фінансовою діяльністю підприємства шляхом комплексного виявлення фінансових проблем на основі їх структурування та впорядкування, а також вибору оптимального вирішення проблем та прогнозування можливості їх появи при розробці заходів, спрямованих на недопущення відповідних проблем у перспективному функціонуванні підприємства для забезпечення його стабільного, динамічного та сталого розвитку. Особливістю проведення фінансової діагностики діяльності підприємства є те, що для її проведення використовується система показників, заданих цілями чи ситуаціями, що мають місце на підприємстві на даний момент часу, що дозволяє своєчасно виявляти та вирішувати його проблеми [5]. Саме такий підхід дає можливість проникати в глибину процесів і приймати оптимальні управлінські рішення.

Вирішальною умовою ефективності фінансової діагностики діяльністю підприємства є єдність та несуперечність мети системи управління фінансовою діяльністю підприємства цілям її підсистем. У зв'язку з цим, представлення системи фінансової діагностики як сукупності взаємопов'язаних підсистем дозволяє більш чітко сформулювати цілі та завдання їх діагностики (рис. 1).

Внаслідок того, що підсистеми фінансової діагностики діяльності підприємства є системами нижчого рівня, то для кожної з них характерні такі основні властивості системності:

- підсистема виконує свої, лише їй властиві функції, які повторюються іншими підсистемами даної системи;
- підсистема має здатність взаємодіяти з іншими підсистемами та інтегрувати з ними;
- підсистема тісно пов'язані з іншими елементами своєї системи [4].

Наведені характеристики функціональних підсистем вказують на прагнення їх до забезпечення стійкості системи фінансової діагностики діяльністю підприємства в цілому, а не окремих її підсистем.

В основу системного підходу до формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства покладені такі принципи, згідно з якими здійснюється функціонування самої системи. До таких принципів відносяться:

1. Наукова обґрунтованість діагностики, що базується на положеннях діалектичної теорії пізнання, вимогах економічних законів, використанні досягнень науково-технічного прогресу та новітніх методів економічних досліджень.

2. Комплексність діагностики, яка полягає у детальному дослідженні напрямків та функцій управління фінансовою діяльністю підприємства у розрізі функціональних підсистем, всебічному вивченні причинно-наслідкових зв'язків економіки підприємства, забезпеченні проведення всіх видів аналізу (ретроспективного, поточного та перспективного), комплексній оцінці впливу кількісних та якісних факторів на управління фінансовою діяльністю підприємства.

3. Спрямованість діагностики на перспективу, що полягає у прогнозуванні розвитку управління фінансовою діяльністю підприємства та визначенні можливих передумов виникнення проблем для прийняття випереджаючих управлінських рішень щодо їх недопущення.

4. Динамічність і ситуаційність діагностики, націлені на безперервне дослідження причинно-наслідкового механізму виникнення проблем.

5. Дійсність діагностики, що передбачає активний її вплив на процес управління фінансовою діяльністю підприємства і полягає у своєчасному розпізнаванні та аналізі проблем, а також у розробці та прийнятті управлінських рішень щодо їх вирішення.

6. Гнучкість діагностики, яка передбачає спрямовану можливість швидкого прийняття нововведень щодо адаптації параметрів внутрішнього стану управління фінансовою діяльністю підприємства до нових умов його функціонування.

7. Регулярність діагностики управління фінансовою діяльністю підприємства, що полягає у здійсненні її на постійній основі.

Таким чином, розробка концептуального підходу до формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства на основі запропонованих принципів формує її як систему економічних поглядів випереджального управління з позицій основних напрямів, управлінського циклу та функціональних підсистем.

Функціонування системи фінансової діагностики діяльності підприємства базується на застосування різних методів її реалізації, вибір яких залежить від стану об'єкта, що діагностується, поставлених перед підприємством цілей і завдань, а також впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [2].

Методи діагностики спрямовані на досягнення однієї спільної мети – своєчасного якісного виявлення та вирішення проблем [7].

Рис. 1. Цілі і завдання системи фінансової діагностики діяльності підприємства

Джерело: розроблено автором

При проведенні фінансової діагностики необхідно точно оцінити реальну потребу у виборі того чи іншого методу, співвіднести його зі складністю та масштабністю проблемної ситуації об'єкта діагностування, що склалася. Система методів фінансової діагностики діяльності підприємства представлена на рис. 2. Ця система методів діагностики є найбільш інформативною, оскільки забезпечує комплексне виявлення проблем управління фінансо-

вою діяльністю підприємства для обґрунтованого прийняття управлінського рішення щодо зниження ступеня їх негативного впливу.

Слід також зазначити, що при виборі того чи іншого методу діагностики необхідно дотримуватися низки вимог, зокрема: практична придатність методу діагностики, його достовірність; збалансованість застосовуваного методу з іншими методами та прийомами та невисока вартість роботи.

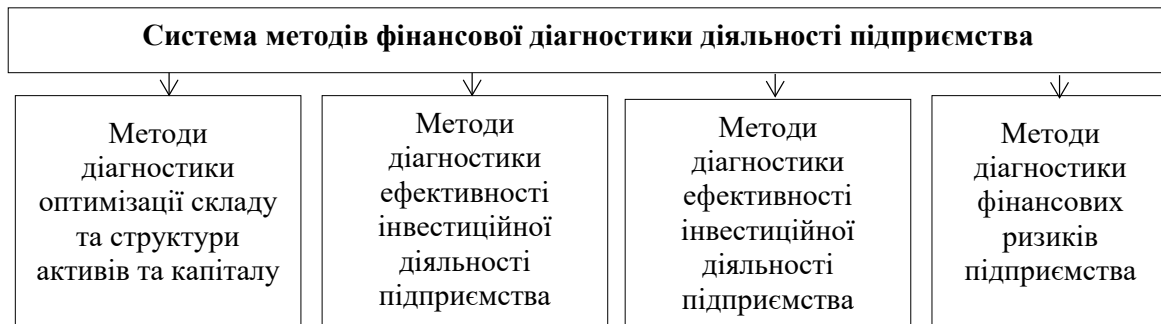

Рис. 2. Система методів фінансової діагностики діяльності підприємства

Джерело: розроблено автором

Результативність фінансової діагностики діяльності підприємства забезпечується послідовною реалізацією процедур її проведення, заповнення яких складається з вищезазначених методів діагностики. До таких процедур відносяться: процедура виявлення проблем, оцінювання ступеня важливості проблем, діагностики якості прийняття управлінських рішень та прогнозування проблем.

Початковим етапом проведення діагностики є реалізація процедури виявлення проблем діяльності підприємства, що ґрунтується на розробці системи фінансових показників, а також системи критеріїв та порогових значень, що дозволяють виявити проблеми та класифікувати їх за ступенем впливу на функціонування підприємства. Результатом реалізації даної процедури є постановка попереднього діагнозу виявленим проблемам з метою визначення та планування дій для подальшої їхньої діагностики.

Після того, як фінансові проблеми виявлені, вони мають бути проаналізовані щодо визначення їх характеру, властивостей і специфіки. Тому наступним етапом діагностики є реалізація процедури діагностики проблем управління фінансовою діяльністю підприємства. Мета даного етапу – детальне дослідження виявлених проблем: визначення основних характеристик, встановлення факторів, джерел та причин виникнення негативних результатів та небажаних тенденцій.

Реалізація наведених вище процедур є об'єктивною основою для прийняття ефективних управлінських рішень з проблем управління фінансовою діяльністю підприємства. Отже, потреба в реалізації процедури діагностики прийняття управлінських рішень, що включає визначення інструментарію вирішення проблем, аналіз їх альтернативних варіантів, є актуальною.

Проведення якісної діагностики виявлених фінансових проблем підприємства та прийнятих управлінських рішень щодо їх усунення не

може обійтися без заключного етапу діагностики управління фінансовою діяльністю підприємства – процедури прогнозування фінансових проблем, спрямованої на визначення ймовірності виникнення аналогічних або принципово нових проблем у перспективній діяльності підприємства, встановлення ступеня їхнього можливого впливу на функціонування підприємства. Дана процедура має важливе значення для здійснення процесу випереджального управління фінансовою діяльністю підприємства шляхом розробки заходів, спрямованих на недопущення виникнення проблем у його розвитку (принаймні – зниження ступеня впливу) на підставі оперативного розпізнавання причин та умов, здатних спричинити появу певного виду проблем.

Синтез даних процедур дозволяє в повному обсязі реалізувати цілі та завдання, що стоять перед фінансовою діагностикою, забезпечуючи тим самим ефективність процесу управління фінансовою діяльністю підприємства в умовах нестабільного економічного середовища.

Висновки. Системність фінансової діагностики діяльності підприємства передбачає, з одного боку, діагностику наявного фінансового стану підприємства, а з іншого боку – створення на основі фінансової діагностики скоригованої системи управління досягненням поставлених цілей підприємства. Таким чином, фінансова діагностика нерозривно пов'язана з усіма функціями управління фінансовою діяльністю підприємства: здійснює їхню інтеграцію та координацію, забезпечує превентивне виявлення проблем за кожною функцією, сприяє прискоренню реалізації кожної з них, а зрештою і всього управлінського циклу, надаючи механізму управління фінансовою діяльністю підприємства певного ступеню саморегулювання в межах усіх контурів управління та забезпечуючи ефективність управління підприємством у цілому.

Реалізація запропонованого концептуального підходу до формування ефективної системи фінансової діагностики діяльності підприємства, який синтезує мету, завдання, принципи, методи і процедури фінансової діагностики буде

сприяти оптимізації фінансових процесів на підприємстві, формуванню ефективної структури системи управління фінансовою діяльністю підприємства та забезпечувати підвищення швидкості та якості прийняття управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заїчко І.В. Фінансова безпека в системі фінансового управління. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки* : збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих учених та студентів (Умань, 19-20 листопада 2020 р.). С. 193–198.
2. Заїчко І.В. Фінансова стійкість підприємств як інструмент реалізації фінансової безпеки. *Молодий вчений*. 2019. № 10. С. 651–656. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-137>
3. Корбутяк А.Г., Бута М.М. Підходи до трактування поняття «фінансовий стан підприємства». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16 (1). С. 149–153.
4. Лук'янова В.В., Лабунець О. О. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення. *Прыззовський економічний вісник*. 2018. Вип. 2(07). С. 66–69.
5. Олійник Л.В. Стратегічні напрями забезпечення фінансової стабільності підприємства. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 118–124.
6. Насібова О.В., Івашкевич І.О. Теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 30. С. 185–188.
7. Сорока Й.Й. Зарубіжний досвід оцінювання фінансового стану підприємств в сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 2. С. 363–367.
8. Ясіновська І.Ф. Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 169–175.

REFERENCES:

1. Zaichko I.V. (2020) Finansova bezpeka v systemi finansovoho upravlinnia [Financial security in the financial management system]. Proceedings from: VII Vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiia molodykh uchenykh ta studentiv "Suchasni problemy i perspektyvy ekonomichnoi dynamiky" – 7th AllUkrainian Scientific and Practical Internet Conference of Young Scientists and Students "Current problems and prospects of the economic dynamics", pp. 193–198. (in Ukrainian)
2. Zaichko I.V. (2019) Finansova stiikest pidpriemstv yak instrument realizatsii finansovoi bezpeky [Financial sustainability of enterprises as a tool of financial security implementation]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, no. 10, pp. 651–656. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-137>. (in Ukrainian)
3. Korbutiak A.H., Buta M.M. (2017) Pidkhody do traktuvannia poniattia "finansovyi stan pidpriemstva" [Approaches to the interpretation of the "financial status of the enterprise" concept]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy*, vol. 16 (1), pp. 149–153. (in Ukrainian)
4. Lukianova V.V., & Labunets O.O. (2017) Diahnostyka finansovoho stanu pidpriemstva ta shliakhy yoho polipshennia [Disgnostics of the financial state of the enterprise and the ways of its improvement]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Pryazovskyi Economic Herald*, vol. 2(07), pp. 66–69. (in Ukrainian)
5. Oliinyk L.V. (2017) Stratehichni napriamy zabezpechennia finansovoi stabilnosti pidpriemstva [Strategic directions of ensuring the financial stability of the enterprise]. *Finansy, oblik, banky – Finance, accounting, banks*, no. 1 (22), pp. 118–124. (in Ukrainian)
6. Nasibova O.V., Ivashkevych I.O. (2019) Teoretichni osnovy otsinky finansovoho stanu pidpriemstva [Theoretical background of assessing the enterprise financial status]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, no. 30, pp. 185–188. (in Ukrainian)
7. Soroka Y.Y. (2015) Zarubizhnyi dosvid otsiniuvannia finansovoho stanu pidpriemstv v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Foreign experience of assessing the financial status of enterprises in modern economic conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Economics*, vol. 2, pp. 363–367. (in Ukrainian)
8. Yasinovska I.F. (2016) Suchasni pidkhody do otsinky finansovoi stiikesti pidpriemstv [Modern approaches to assessing the financial stability of enterprises]. *Yevropeiski perspektyvy – European perspectives*, no. 2, pp. 169–175. (in Ukrainian)